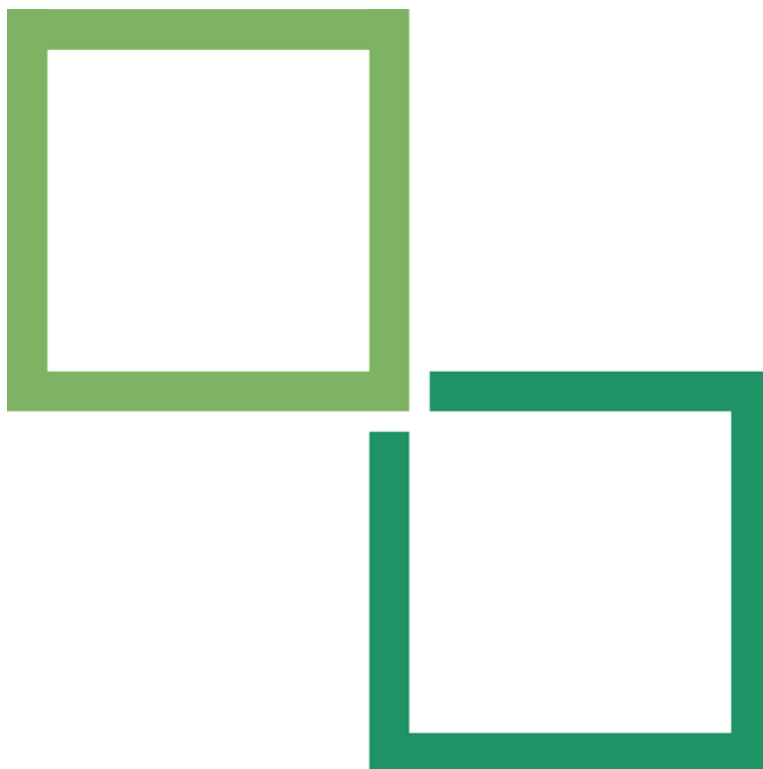

Socialstyrelsen

Hans Skov Kloppenborg og Jesper Wittrup

Rapportsammenfatning:

Sårbare børn – hvem er de, hvor bor de, og hvordan klarer de sig i skolen?

Det Nationale Institut
for Kommuner og Regioners
Analyse og Forskning

Rapportsammenfatning: Sårbare børn – hvem er de, hvor bor de, og hvordan klarer de sig i skolen?

Publikationen kan hentes på www.kora.dk

© KORA og forfatterne, 2015

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater, er tilladt med tydelig kildeangivelse. Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer eller henviser til nærværende, bedes sendt til KORA.

© Omslag: Mega Design og Monokrom

Udgiver: KORA

ISBN: 978-87-7509-928-3

Projekt: 10838

KORA

Det Nationale Institut for

Kommuners og Regioners Analyse og Forskning

KORA er en uafhængig statslig institution, hvis formål er at fremme kvalitetsudvikling samt bedre ressourceanvendelse og styring i den offentlige sektor.

**Det Nationale Institut
for Kommuners og Regioners
Analyse og Forskning**

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00

Forord

Dette notat sammenfatter de væsentligste resultater fra rapporten "Sårbare børn – hvem er de, hvor bor de, og hvordan klarer de sig i skolen?", som er udgivet af KORA i november 2015. En detaljeret gennemgang af projektets baggrund, metode og analyseresultater kan læses i rapporten. Ligeledes findes der i rapporten en liste over de specifikke værdier, som de enkelte kommuner opnår i de forskellige benchmarkinganalyser, hvor kommunerne rangordnes, blandt andet med hensyn til, hvordan gruppen af sårbare børn klarer sig ved folkeskolens afgangsprøve.

Rapporten er udarbejdet af projektleder, cand.scient.pol. Hans Skov Kloppenborg og programleder, cand.scient.pol., ph.d. Jesper Wittrup. Til projektet har været knyttet en styregruppe med repræsentanter fra Socialstyrelsen og Ankestyrelsen. Vi vil gerne takke styregruppen for mange gode indspark undervejs. Rapporten har været gennemlæst og kommenteret af to eksterne læsere, og de takkes for kommentarer.

Socialstyrelsen har været opdragsgiver for projektet.

Forfatterne
November 2015

Indhold

1	Baggrund og metodisk tilgang	5
1.1	Undersøgelsens fokus: de sårbare børn	5
2	Rapportens hovedresultater	8
2.1	Stor forskel på andelen af sårbare børn i de enkelte kommuner	8
2.2	De sårbare børn klarer sig markant dårligere i grundskolen end deres jævnaldrende	10
2.3	Et løft af de sårbare børns skolepræstationer er en udfordring for alle kommuner	10
2.4	Sammenhænge på kommuneniveau	12
2.5	Behov for fortsat fokus på de sårbare børn	14
	Litteratur	16

1 Baggrund og metodisk tilgang

Forskning indikerer, at uddannelse kan være en vigtig beskyttende faktor mod ugunstig udvikling for udsatte børn og unge (Vinnerljung et al. 2010). Et svensk studie viser således, at børn, som har modtaget sociale foranstaltninger¹ og klarer sig fagligt dårligt i grundskolen, har væsentligt større risiko for senere i livet at ende i misbrug, på overførselsindkomster og for at begå alvorlig kriminalitet eller selvmord end andre børn, som også har modtaget sociale foranstaltninger, men klarer sig bedre i skolen (Berlin et al. 2011). Dette resultat gælder også efter, der er kontrolleret for en lang række forskelle i børnenes sociale baggrund.

Uddannelse er en vigtig forudsætning for at opnå tilknytning til arbejdsmarkedet, men hvis uddannelse tillige kan medvirke til, at børn i socialt udsatte positioner undgår fx kriminalitet eller misbrug senere i livet, sådan som forskningen på området indikerer, så understreger det blot vigtigheden af at sikre en god skolegang for disse børn.

I det lys er det bekymrende, at undersøgelser viser, at relativt mange af de børn og unge, som modtager eller tidligere har modtaget sociale foranstaltninger, aldrig gennemfører folkeskolens 9. klasse, og at de, der gør, generelt opnår lavere karakterer end deres jævnaldrende (Andersen & Fallesen 2010; KL 2015). Ligeledes viser andre undersøgelser, at social arv generelt har stor betydning for, hvordan børn og unge klarer sig i grundskolen – børn med ressourcestærke forældre klarer sig bedre ved folkeskolens afgangsprøve end børn, som kommer fra mere ressourcetsvage hjem (Wittrup 2011; Houlberg et al. 2013). Allerede på grundskoleniveau har børn og unge i socialt udsatte positioner altså et uddannelsesmæssigt efterslæb i forhold til andre børn og unge. Et efterslæb som kun vokser på ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser².

Hovedformålene med dette projekt er for det første at tydeliggøre omfanget af det uddannelsesmæssige efterslæb, som børn i socialt sårbare positioner har i forhold til andre børn allerede i grundskolen. For det andet at undersøge, om nogle kommuner har været bedre end andre til at løfte disse børns skolepræstationer.

1.1 Undersøgelsens fokus: de sårbare børn

Rapporten fokuserer specifikt på de 10 % af børnene fra fødselsårgangene 1992-1997, som på baggrund af deres sociale og sundhedsmæssige baggrundsforhold har størst statistisk risiko for at blive modtagere af sociale foranstaltninger. Vi har valgt at kalde denne børnegruppe for "sårbare børn" for at undgå sproglig forvirring i forhold til andre forståelser af, hvad det vil sige at være et udsat barn.

Begrebet "udsatte børn" anvendes ofte om den gruppe af børn, som modtager sociale foranstaltninger. Der kan dog potentielt være stor forskel på, hvor socialt belastet gruppen af foranstaltningsmodtagere er, fra kommune til kommune. I rapporten har vi foretaget en analyse af forskelle i kommunernes foranstaltningspraksis, som understøtter formodningen om sådanne kommunale forskelle. Analysen viser nemlig, at der er en del variation i sandsynligheden for, at de enkelte kommuner iværksætter sociale foranstaltninger til børn med

¹ Begrebet "sociale foranstaltninger" anvendes igennem rapporten som en samlebetegnelse for de tiltag, kommunerne kan iværksætte efter Servicelovens § 52, stk. 3. Sociale foranstaltninger kan fx være tilknytning af en fast kontaktperson til barnet eller familien, aflastningsophold eller anbringelse uden for hjemmet.

² Se fx www.statistikbanken.dk - tabel BU30.

en socialt belastet baggrund. Derfor argumenterer vi for, at gruppen af sårbare børn giver et bedre grundlag for at foretage sammenligninger mellem kommuner, hvilket har været et særskilt formål med undersøgelsen.

I praksis har vi identificeret de sårbare børn ved først at undersøge, hvilke baggrundsforhold der statistisk øger børns risiko for at blive modtagere af sociale foranstaltninger. Ud fra detaljerede informationer om det enkelte barns og dets forældres sociale og sundhedsmæssige baggrundsforhold kan vi estimere, hvilke specifikke børn der har haft nogle opvækstvilkår, som gør, at de er blandt de 10 % med højest risiko for at blive modtagere af én eller flere sociale foranstaltninger.

Grundlaget for analyserne er detaljerede individoplysninger fra Danmarks Statistik, Statens Serum Institut samt Uni-C om alle danske børn født i årene 1992-1997 samt deres forældre. Data indeholder blandt andet oplysninger om barnets fødselsvægt, etnicitet og kontakter med psykiatriske hospitaler samt oplysninger om forældres uddannelse, indkomst, kriminalitet, samlivsstatus og stofmisbrugsbehandling. Oplysninger om både børn og forældre følges fra året, hvor barnet fødes, til og med året, hvor barnet kan forventes at gå ud af 9. klasse.

Rapportens resultater viser ikke overraskende, at de sårbare børn kommer fra relativt svære opvækstvilkår. Dette kan ses i nedenstående tabel, som giver et overblik over gennemsnitsværdier for henholdsvis gruppen af sårbare børn og øvrige børn på en række udvalgte baggrundsforhold.

Tabel 1.1 Udvalgte socioøkonomiske baggrundsforhold. Gennemsnitsværdier for sårbare børn og øvrige børn

	Sårbare børn	Øvrige børn
Forhold vedrørende barnets forældre:		
Mors indkomst i kr.	195.400	276.907
Fars indkomst i kr.	276.514	406.997
Mors uddannelse ud over grundskolen i antal år	1,0	3,3
Fars uddannelse ud over grundskolen i antal år	1,0	2,5
Mor er førtidspensionist	7 %	2 %
Far er førtidspensionist	6 %	2 %
Mor er kontanthjælpsmodtager	15 %	3 %
Far er kontanthjælpsmodtager	32 %	5 %
Forældre har boet hver for sig mindst ét år af barnets opvækst	93 %	40 %
Mor straffet for kriminalitet	21 %	2 %
Far straffet for kriminalitet	43 %	8 %
Mor i kontakt med psykiatrisk hospital	28 %	6 %
Far i kontakt med psykiatrisk hospital	20 %	5 %
Mor har været i misbrugsbehandling	3 %	0 %
Far har været i misbrugsbehandling	5 %	0 %
Mor er død	2 %	1 %
Far er død	5 %	2 %
Forhold vedrørende barnet:		
Dreng	60 %	50 %
Lav fødselsvægt (under 2.500 gram)	11 %	4 %
Kontakt med psykiatrisk hospital	29 %	3 %
Adopteret	2 %	1 %
Antal flytninger mellem kommuner pr. år.	0,12	0,03
Antal observationer (børn)	42.518	381.869

2 Rapportens hovedresultater

I det følgende præsenteres rapportens hovedresultater. Først ser vi nærmere på, hvor mange sårbare børn der bor i de enkelte kommuner. Dernæst fokuserer vi på, hvordan de sårbare børn klarer sig i grundskolen, og hvilke kommunale forskelle der er i den sammenhæng.

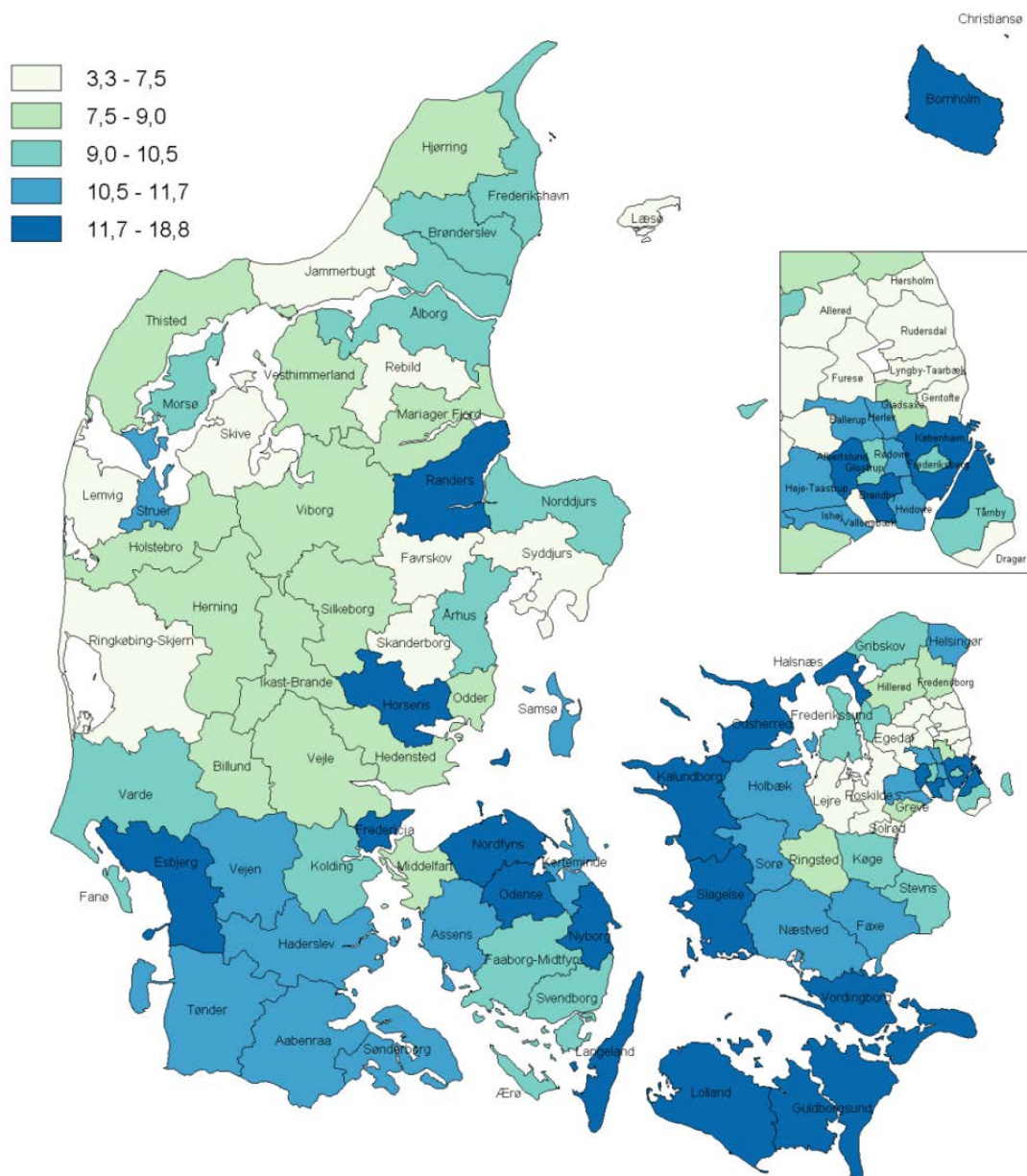
Det er vigtigt at være opmærksom på, at vi i rapporten kaster et delvist historisk blik på de kommunale forskelle med hensyn til, hvordan de sårbare børn klarer sig i skolen. Der er således tale om en sammenligning af de kommunale effekter i forhold til at løfte det faglige niveau for gruppen af sårbare børn fra fødselsårgangene 1992-1997 over en lang tidsperiode, nemlig fra børnene blev født til de forlod grundskolen.

Hvis de sårbare børn i én kommune klarer sig bedre ved folkeskolens afgangsprøve end de sårbare børn i en anden kommune, er det ikke muligt med de data, som har været tilgængelige for dette projekt, at undersøge, om denne forskel skyldes forhold, der var til stede, da de sårbare børn var helt små, eller om det skyldes forhold i de sidste år af børnenes skolegang.

2.1 Stor forskel på andelen af sårbare børn i de enkelte kommuner

Som beskrevet defineres de sårbare børn som de 10 % af børnene på landsplan, der har størst risiko for at blive modtagere af sociale foranstaltninger. Disse 10 % bor ikke jævnt fordelt i landets 98 kommuner. Faktisk er der relativ stor forskel på, hvor stor andel de sårbare børn udgør af den samlede børnegruppe i de enkelte kommuner. Dette er vist i figuren nedenfor.

Figur 2.1 Sårbare børn som andel af den samlede børnebefolkning i den enkelte kommune (procent)

Figuren viser, at de sårbare børn udgør mindre end 5 % af det samlede antal børn og unge i nogle kommuner (Gentofte, Rudersdal, Allerød og Lyngby-Taarbæk Kommuner), mens de i andre kommuner udgør mere end 15 % af det samlede antal børn og unge (Langeland, Halsnæs og Lolland Kommuner). Der er altså stor forskel på, hvor belastede kommunernes børnebefolkninger er, og opgaven med at løfte de sårbare børns skolepræstationer må derfor alt andet lige forventes at være større i nogle kommuner end i andre.

2.2 De sårbare børn klarer sig markant dårligere i grundskolen end deres jævnaldrende

På landsplan er det blot 70 % af de sårbare børn fra årgang 1992-1997, som opnår en afgangsprøve med et karaktergennemsnit på mindst 2. For den øvrige børnegruppe er andelen væsentlig højere, nemlig 93 %. Det er kun en forholdsvis lille del af de sårbare børn (cirka 7 % af alle sårbare børn), der rent faktisk går op til prøverne og opnår et karaktergennemsnit på under 2. Hele 23 % af de sårbare børn har slet ikke taget en afgangsprøve, hvilket kun gælder for under 5 % af de øvrige børn. En stor udfordring i forhold til at løfte de sårbare børns skolepræstationer ved folkeskolens afgangsprøve er altså, at rigtig mange af de sårbare børn slet ikke går op til prøverne.

Hvis vi alene fokuserer på den del af børnene, som er gået op til folkeskolens 9. klasses afgangsprøve, viser rapportens resultater, at de sårbare børn opnår et karaktergennemsnit, som ligger hele 2 karakterpoint lavere, end det er tilfældet for de øvrige danske børn. Hvis der ses særskilt på fagene dansk og matematik, findes samme tendens – de sårbare børn opnår lavere karaktergennemsnit end de øvrige børn. Forskellen mellem de to børnegrupper er lidt større i matematik end i dansk.

Vi har desuden undersøgt de sårbare børns skolepræstationer via oplysninger fra de nationale test. Resultaterne fra denne analyse viser ligeledes, at de sårbare børn klarer sig væsentligt dårligere end gruppen af øvrige børn. Dette gælder både for prøverne i læsning og matematik.

Endelig har vi undersøgt de sårbare børns skolefravær. Fraværet siger ikke direkte noget om børnenes faglige niveau, men et højt fravær må dog betragtes som bekymrende. Resultaterne viser, at de sårbare børns samlede fravær ligger cirka 75 % højere, end det er tilfældet for de øvrige børn. Omfanget af såkaldt ulovligt fravær er næsten tre gange så højt for de sårbare børn sammenlignet med øvrige børn.

Tabel 2.1. nedenfor opsummerer en række af de forskelle i skolepræstationer mellem de sårbare børn og de øvrige børn, som er nævnt ovenfor. I det følgende afsnit ser vi nærmere på de kommunale forskelle med hensyn til, hvordan de sårbare børn klarer sig i skolen.

Tabel 2.1 Udvalgte skoleresultater. Gennemsnitsværdier for sårbare børn og øvrige børn

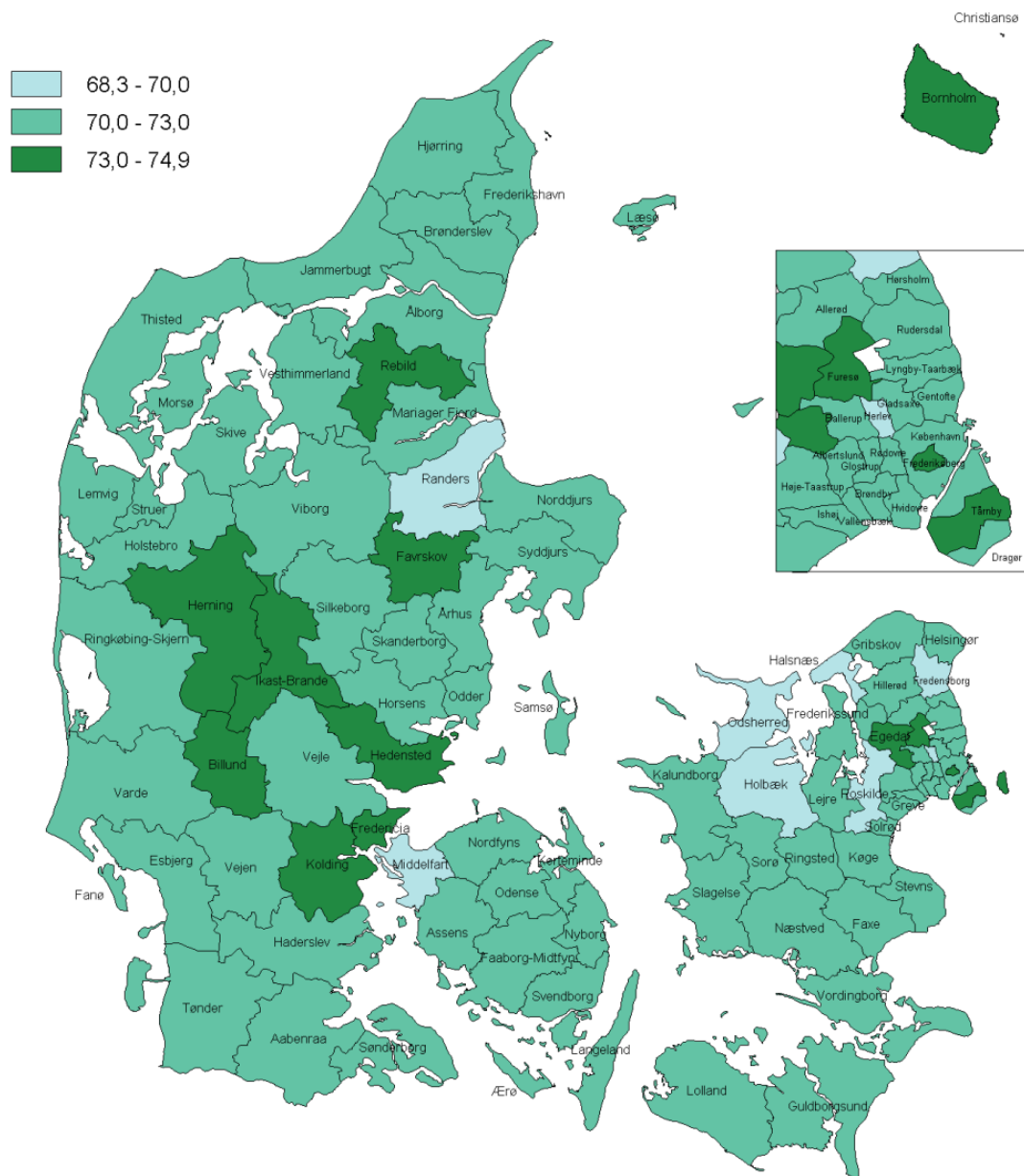
	Sårbare børn	Øvrige børn
Andel, som opnår afgangsprøve med gennemsnitskarakter på min. 2	70 %	93 %
Karaktergennemsnit ved 9. klasses afgangsprøve	4,7	6,7
Nationale test, læsning 8. klasse (afvigelse fra gennemsnit, målt i standardafvigelser)	- 0,49	0,05
Samlet skolefravær (antal dage pr. år)	20,7	11,9

2.3 Et løft af de sårbare børns skolepræstationer er en udfordring for alle kommuner

De sårbare børn klarer sig altså væsentligt dårligere i skolen end deres jævnaldrende. Et interessant spørgsmål i forlængelse af denne konstatering er, om det gælder i lige høj grad i alle kommuner. På den baggrund har vi i rapporten foretaget en række statistiske analyser, hvor vi undersøger de kommunale forskelle med hensyn til, hvordan de sårbare børn klarer sig ved folkeskolens afgangsprøve.

Det overordnede resultat fra disse analyser er, at der for størstedelen af kommunerne kun er mindre forskelle med hensyn til, hvordan de sårbare børn præsterer ved folkeskolens afgangsprøve. Dette ses blandt andet af figuren nedenfor, som viser sandsynligheden for at det gennemsnitlige sårbare barn opnår en afgangsprøve med en gennemsnitskarakter på minimum 2.

Figur 2.2 Sandsynligheden for, at det gennemsnitlige sårbare barn opnår en afgangsprøve med karaktergennemsnit på mindst 2 afhængig af, hvilken kommune barnet bor i (procent)

Landkortet viser, at i 77 af de 98 kommuner har det gennemsnitlige sårbare barn en sandsynlighed for at opnå en afgangsprøve med et karaktergennemsnit på mindst 2, som ligger inden for et interval mellem 70 % og 73 %. Mange af kommunerne ligger altså tæt på hinanden med hensyn til deres evne til at hjælpe de sårbare børn til at opnå en afgangsprøve med et gennemsnit på mindst 2. Ligeledes viser rapportens øvrige analyser, at der for stør-

stedelen af kommunerne ikke er særlig store forskelle på det karaktergennemsnit, som det gennemsnitlige sårbare barn opnår ved folkeskolens afgangsprøve. Udfordringen med at løfte de sårbare børns skolepræstationer er altså ganske store for alle kommunerne.

Selvom der generelt kun er mindre kommunale forskelle i de sårbare børns skolepræstationer, så viser rapportens analyser, at der er statistisk signifikant forskel på de kommuner som klarer sig bedst og dårligst med hensyn til at løfte de sårbare børns faglige resultater. Rapporten indikerer dermed, at der er et vist forbedringspotentiale for de kommuner, som klarer sig dårligst i analyserne, hvis de kan blive lige så gode til at styrke de sårbare børns skolepræstationer som de kommuner, der klarer sig bedst.

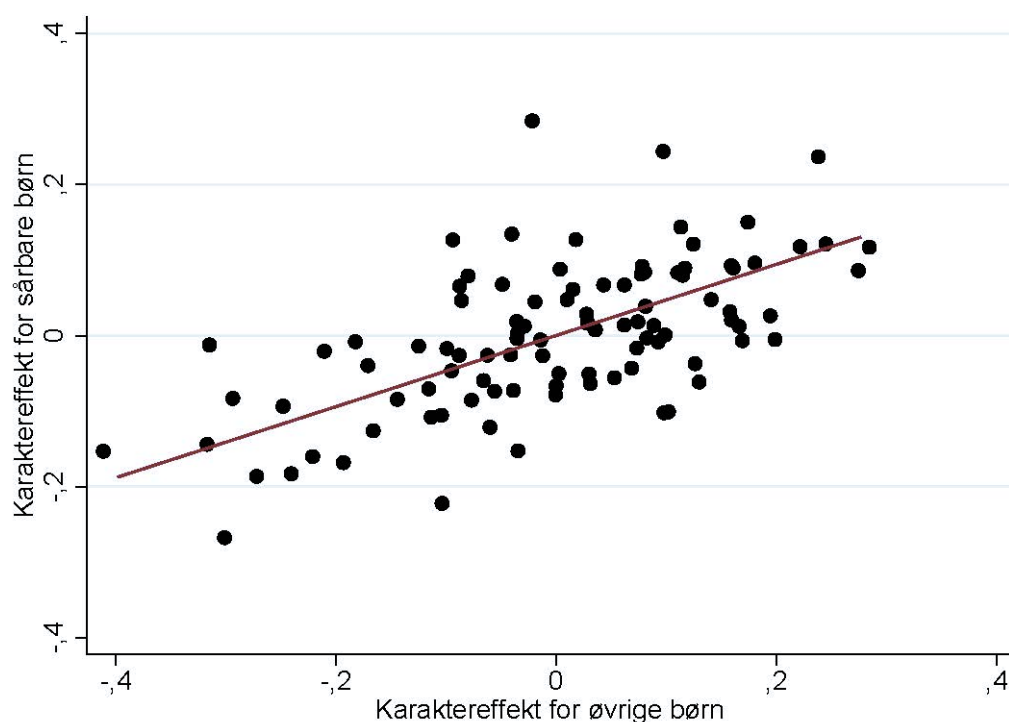
I den kommune, som klarer sig dårligst i benchmarkingen, opnår det gennemsnitlige sårbare barn en gennemsnitskarakter, som er cirka 0,5 karakterpoint lavere, end hvad samme barn opnår i den kommune, der klarer sig bedst. Kommuner som fx Frederiksberg og Kolding klarer sig relativt godt i benchmarkinganalyserne, og deres praksis kan måske inspirere til mere effektfulde løsninger i kommuner med mindre gode resultater.

2.4 Sammenhænge på kommuneniveau

Et interessant spørgsmål, som undersøges i rapporten, er, hvordan kommunernes evne til at løfte de sårbare børns skolepræstationer hænger sammen med deres evne til at løfte skolepræstationerne for den øvrige gruppe af elever. Resultatet fra en analyse af denne sammenhæng er præsenteret i figuren nedenfor, hvor kommunernes karaktereffekter³ for henholdsvis sårbare børn og gruppen af øvrige børn sættes i forhold til hinanden.

³ Med kommunernes karaktereffekt menes den del af variationen i elevernes karaktergennemsnit, som kan tilskrives kommunerne og ikke individuelle forskelle mellem børnene eller tilfældig variation. I figuren er der taget højde for forskelle i børnenes individuelle baggrundsforhold for både sårbare og øvrige børn.

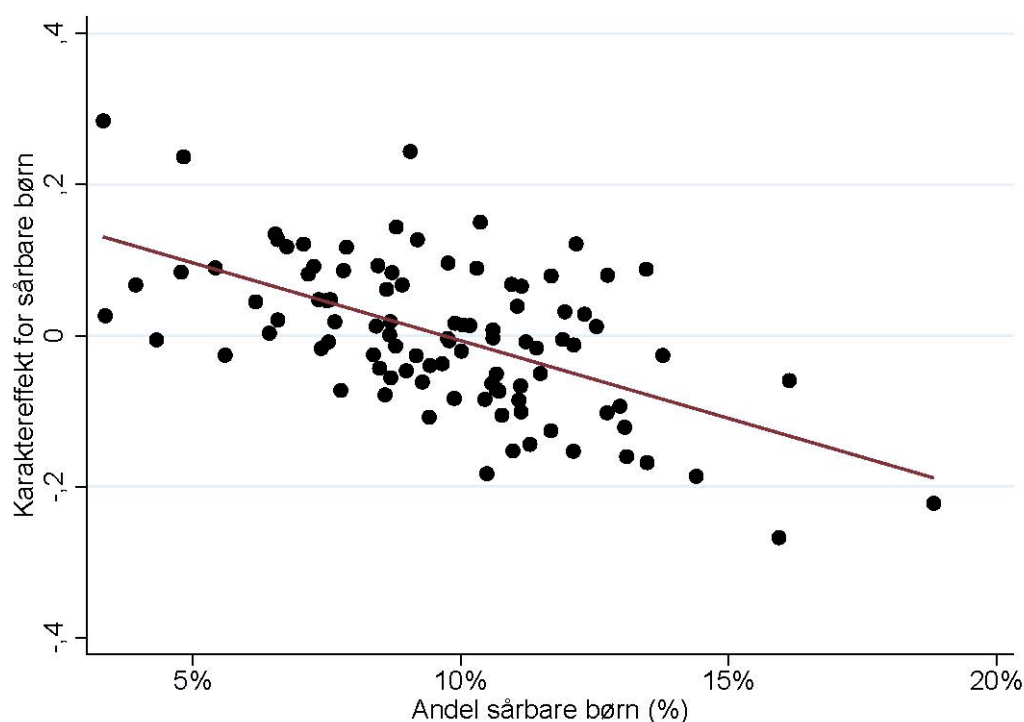
Figur 2.3 Sammenhængen mellem kommunernes effekter på henholdsvis sårbare børn og øvrige børns karaktergennemsnit

Figuren viser en positiv sammenhæng mellem kommunernes generelle evne til at løfte elevers skolepræstationer og deres evne til at løfte skolepræstationerne blandt de sårbare børn. Der er med andre ord en tendens til, at sårbare børn klarer sig relativt bedre i skolen i kommuner, hvor den øvrige børnegruppe også klarer sig relativt godt. Dette kan være en indikation på, at der er nogle fælles mekanismer, som har en positiv indvirkning på skolepræstationerne for både sårbare og øvrige børn.

Et andet interessant forhold, som undersøges i rapporten, er, hvorvidt der er en sammenhæng mellem, hvor stor andel af kommunernes børn, der er sårbare børn, og kommunernes evne til at løfte de sårbare børns karaktergennemsnit. Resultatet fra denne analyse er vist i figuren nedenfor.

Figur 2.4 Sammenhængen mellem andelen af sårbare børn og kommunernes effekter på de sårbare børns karaktergennemsnit

Figuren viser en tendens til, at kommuner, som har en relativt stor andel sårbare børn, har sværere ved at løfte de sårbare børns karaktergennemsnit end kommuner, hvor der kun bor relativt få sårbare børn. De kommunale forskelle i de sårbare børns skolepræstationer synes altså til dels at hænge sammen med, at gruppen af sårbare børn er relativt større i nogle kommuner end i andre. Figuren viser dog også, at der er en del variation omkring denne tendens. Eksempelvis svinger karaktereffekten for sårbare børn mellem cirka -0,19 og 0,15 blandt den gruppe af kommuner, hvor der bor cirka 10 % sårbare børn.

Opsamlende viser analyserne på kommuneniveau, at der er tendenser til, at gruppen af sårbare børn opnår højere karaktergennemsnit i kommuner, hvor de sårbare børn udgør en relativt lille del af den samlede børnegruppe og i kommuner, som generelt er relativt dygtige til at løfte skolepræstationerne for den samlede elevgruppe.

2.5 Behov for fortsat fokus på de sårbare børn

Rapportens resultater understreger, at der fortsat er behov for et stort fokus på, hvordan de sårbare børn kan hjælpes til at bryde den negative sociale arv, som kommer tydeligt til udtryk allerede i grundskolen. I lyset af tidligere undersøgelser er det måske ikke så overraskende, at de sårbare børn, som følge af deres svage sociale baggrund, klarer sig relativt dårligt i skolen, men det er dog bemærkelsesværdigt, at forskellene mellem gruppen af sårbare børn og de øvrige børn er så store, som resultaterne i denne rapport viser.

Det er markant, at hele 30 % af de sårbare børn fra årgangene 1992-1997 ikke har opnået en afgangsprøve med en gennemsnitskarakter på 2 eller derover. For mange af disse børn

vil det være svært at komme videre i uddannelsessystemet, hvilket igen kan vanskeliggøre deres tilknytning til arbejdsmarkedet. I takt med, at adgangskravene på ungdomsuddannelserne øges, bliver dette problem blot mere åbenlyst. Der er derfor brug for mere viden om, hvordan vi konkret kan hjælpe de sårbare børn til at klare sig bedre i grundskolen. Særligt for de kommuner, som klarer sig dårligst i rapportens benchmarkinganalyser, kan der måske være inspiration at hente fra de kommuner, som har haft større succes med at løfte de sårbare børns faglige præstationer i grundskolen.

Litteratur

Andersen, S. H., & Fallesen, P. (2010). Efter anbringelsen. I S. H. Andersen (Ed.), *Når man anbringer et barn. baggrund, stabilitet i anbringelsen og det videre liv* (pp. 164-180). Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Berlin, M., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2011). School performance in primary school and psychological problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2483-2497.

KL - Kommunernes Landsforening. (2015). *De udsatte børn - fremtiden er deres*. København: Kommunernes Landsforening.

Houlberg, K., Larsen, B. Ø., & Rangvid, B. S. (2013). Benchmarking og effektivitetsanalyse på folkeskoleområdet - sammenhængen mellem folkeskoleudgifter og afgangskarakterer med korrektion for elevbaggrund og kommunale udgiftsbehov. København: KORA - Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning.

Vinnerljung, B., Berlin, M., & Hjern, A. (2010). Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn. *Social rapport 2010* (pp. 227-266). Västerås: Socialstyrelsen.

Wittrup, J. (2011). *Folkeskolens faglige kvalitet - analyse af skolernes undervisningseffekter*. Aarhus: KREVI - Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut.

**Det Nationale Institut
for Kommuner og Regioners
Analyse og Forskning**

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00